

To ji je bilo preveč. Obrnila se je nekoč tako nejevoljno od njega v stran, da je moral čutiti, kako ga zaničuje. Hodil je odslej vedno le po drugi strani ulic, in na ta način sta se izogibala drug drugemu.

Toda Elvira je pri vsem tem trpela. Nikdar si ni bila na jasnem o občutkih, ki jih je imela zanj. Dopovedovala je sicer sama sebi, da to ne more biti nič drugega nego sovraštvo, a celo uverjena o tem ni bila. Zakaj pa je zavidala včasih njegovi soprogi, zakaj ji je bila misel, da ga ona objemlje in poljubuje, neznosna? — Zakaj ji je še vedno utripalo srce, kadar ji je prišel naproti, če tudi je šel po drugi strani ulic? Na vse to si sama ni vedela odgovora.

Prišla pa ji je čudna ideja, da bi se gotovo pomirila, ako bi se tudi ona omožila. Zdelo se ji je, kakor da se s tem osveti njemu, ako bi se mu prav v kratkem pokazala na strani izvoljenega moža. — Ta želja se ji je izpolnila!

(Dalje prihodnjič.)

Znameniti Slovenci.

Spisuje Fridolin Kavčič.

78. Jožef Vršič. ¹⁾

Jožef Vršič, porojen v Kamni Gorici radgonskega okraja l. 1774., je bil sin ubožnega viničarja, ki je bil ob enem tesar. V šolo ni hodil, nemščini se je priučil pozneje, a že kot majhen deček je pomagal očetu tesariti. Kot mladenič je bil že izučen tesar ter se je poprijel očetovega obrta z velikim veseljem; posebno mu je ugajal mizarski obrt. Brez vsacega navodila, iz svojega nagiba je začel izdelovati mizarske izdelke s toliko spretnostjo, da se je začel zanj zanimati posestnik Prentlhova pri Radgoni, Frančišek Khörerer plem. Freysburg. Ta ga je sprejel v službo za slugo, a mu ob enem omogočil, da se je pravilno izučil mizarstva. Iz Khörererjeve službe je vstopil v službo grofa Wurmbranda.

Med službovanjem pri teh gospodih si je prihranil varčni Vršič precejšnjo vsotico denarja; s to si je kupil v vasi Prentl majhno

¹⁾ Mittheilungen des hist. Vereins, Gratz 1848. I. Heft. — Wurzbach, Biogr. Lexicon, 50. Theil. — Illustrierte Zeitung. Leipzig J. J. Weber, IV. Band, Nr. 88. »Josef Verschitsch, ein mechanisches Genie«.

kmetijo, katero je pridno obdeloval. A tudi mizarstva ni zanemarjal; izvrsten mizar je bil ter je imel vedno mnogo dela. Spretnost v izdelovanju različnega orodja mu je rodila misel, da je začel izdelovati za pohabljenca, katerih je bilo za one dobe vednega vojevanja silno veliko, umetne noge in roke.

Anton grof Wurmbrand, kateremu je bila v bitki pri Lipsiji l. 1813. noga odstreljena, si je naročil iz Pariza umetno leseno nogo, ki mu pa ni ugajala, ker mu je pri hoji povzročevala neznosne bolečine. Nekoč je pokazal Vršiču tisto leseno nogo ter mu potožil, da ne more z njo hoditi. Vršič si je nogo ogledal ter odšel. Teden pozneje je vstopil Vršič v grofovo sobo z leseno nogo pod pazduho; izumil in napravil jo je bil iz lastnega nagiba.

Grof je bil presenečen, a pripel si je umetno nogo, toda nezapupno se smehljaje, češ: »Česar v Parizu ne znajo, naj pa napravi ta-le kmetiški mizar?!« A kmalu se je prepričal, da je Vršičeva umetna noga izvrstno izumljena; ne le da ni več čutil pri hoji nikakršnih bolečin, celo na lov je zahajal z Vršičevo nogo.

Ta prvi srečni poskus ga je tako podkuril, da je napravil grofu še dve nogi, ki sta bili še boljše izumljeni nego prva.

Kmalu se je raznesla novica o Vršičevi spretnosti v tej stroki po vsej deželi, in dobil je naš rojak, mehanik-samouk, premnogo naročil ne le iz avstrijskih dežel, nego tudi iz inozemstva. Naročevali so umetnih nog in rok Vršičevih iz Benetk, Peterburga, Varšave, Moguncije, Dunaja, Pešte, Lendve, Gradca, Ptuja, Trsta, Oseka, Beljaka, Rogatca, Fürstenfelda, Marijinega Celja in Vurberga.

Zlasti je pa zaslovel Vršič kot izdelovatelj umetnih nog, odkar se je bil pripeljal k njemu knez Ahremberg, kateri je dotlej nosil lesene noge, ki so bile izdelane v Parizu in Londonu; a z njimi ni bil zadovoljen, ker so bile slabo ustrojene. Vršič mu je kmalu poslal umetno nogo, in knez je bil jako zadovoljen s to nogo, ki mu ni povzročevala nikakršnih bolečin, tako da je naročil pri Vršiču še štiri noge.

Tudi knjigar Kunz iz Moguncije se je pripeljal l. 1841. k Vršiču, da mu napravi tri umetne noge. Zagotavljal je potem vsakomu, da mu izvrstno služijo; a ko si je pripel prvo od Vršiča izdelano nogo, je vrgel v kot iz Pariza naročeno nogo, ki mu je dotlej služila, ter je neki vzkliknil: »Sedaj se mi zdi, kakor da nimam lesene noge!«

L. 1843. je Vršič prejel naročilo od bavarskega deželnega sodišča v Wunsiedlu, da ustroji leseno roko.

Umetne ude je izdeloval Vršič po lastni iznajdbi z navadnim, okornim mizarskim orodjem, brez vsacega navodila; samo jeklene zmeti (peresa), ki jih je uporabljal pri sestavljanju svojih umetnih rok in nog, mu je izdeloval po njegovem predpisu neki puškar.

Glavne vrline Vršičevih udov so bile: povsem natančno delo in pa umno upotrebljevanje finih jeklenih zmeti; sploh pa je bil ves ustroj veleumen. Tudi vse orodje za izdelovanje umetnih udov si je bil izumil ter si je napravljajl Vršič sam.

Tudi nadvojvoda Ivan, veliki dobrotnik štajerske dežele, se je začel zanimati za izbornega mehanika; sprejel ga je med »odlične članove« štajerske kmetijske družbe. Naročil si je pri Vršiču umetno nogo in jo dal počrez prerezati, da se je videl ves mehanizem; to nogo je podaril notranje-avstrijskemu obrtnemu društvu v Gradcu kot model.

L. 1845. je poslal Vršič po naročilu neuweinsberškega okrajnega urada umetno nogo in roko na splošno avstrijsko obrtno razstavo na Dunaj; a žal, da se na Dunaju ni nihče zmenil za iznajdbo našega rojaka. Ta neuspeh je hudo užalil sedemdesetletnega starčka, po pravici ponosnega na svojo izumitev, in odtlej ni hotel napraviti ni enega umetnega uda navzlic mnogim naročilom. Nogo, katero so mu vrnili z dunajske razstave, je kupilo graško vseučilišče za medicinski oddelek, kar je pač nov jasen dokaz, da je bila veleumno ustrojena.

L. 1847. se je bolehavi Vršič odpravil z doma na potovanje. Blizu Muggendorfa v gleihenberškem okraju je po noči zašel ter legel ves utrujen v najbližji skedenj; ondi je starček, menda vsled prevelike utrujenosti, po noči umrl. Zjutraj so našli v skednju tujega, neznanega moža ter ga na pokopališču vasi Straden izročili materi zemlji. Šele pozneje se je dognalo, da je bil mrtvec naš veleumni rojak Jožef Vršec.

79. Matija Kupič (Kupitsch),

iz štajerske rodbine (iz celjske okolice), porojen l. 1797. Že za mladih let se je poprijel z mladeniško navdušenostjo in izredno spretnostjo knjigarstva na Dunaju. Sosebno ga jeanimalo starinarstvo, in baš v tej stroki je uspel do take dovršenosti, da je mahom zaslul po vsem učenem svetu kot nedosežen strokovnjak v starinoznanstvu, in zato so ga l. 1844. imenovali c. kr. starinarja (antikvarja) dvorne knjižnice. Nabiral je stare knjige, dragocene slike in rokopise. Tudi sam je založil nekoliko krasnih knjig; sosebno znameniti sta dragoceni knjigi:

1.) »Die Legende der heiligen Hedwig in Prachtausgabe«.

2.) »Ein Lobspruch der hochl. weitberümbten Khüniglichen Stat Wienn in Oesterreich durch Wolfgang Schmeltzl mit eigens hiezu geschnittenen Typen.«

Kupič je bil kot strokovnjak v starinarstvu tako na glasu, da so ga klicale najznamenitejše inozemske knjižnice kot poznavatelja starih knjig in rokopisov, da je sodil o njih starosti in pristnosti. Kupiča so odlikovali: cesar Ferdinand, kralj pruski in papež Pij IX. z zlatimi in srebrnimi kolajnami za umetnost in znanost. Umrli je na Dunaju dne 14. maja l. 1849.

80. Krištof Kunavar,¹⁾

znamenit slikar na svilo, je živel okoli l. 1561. v Gradcu.

81. Andrej Pečnik,¹⁾

slikar v Admontu, je slikal l. 1723.—26. stene v gradu Gstadt na Zgornjem Štajerskem.

82. Anton Petrak,¹⁾

bakrorezec v Gradcu. Urezal je bogorodico Marijinoceljsko v baker po sliki J. Tunerja.

83. Filip Rapoc in Anton Pavdiš,¹⁾

dva znamenita steklorezca, ki sta živela v Gradcu, Rapoc (menda Ropotec) okoli l. 1672. in Pavdiš okoli l. 1699.

84. Izak Polž (Poschius),²⁾

porojen na Koroškem, je bil početkom 17. stoletja: »illustrim. Carinthiae Provincialum Musicus et Organicus.« V tisku je izdal: »Cantiones Sacrae I., 2., 3. et 4. vocum. Norinbergae 1623«; potem mnogo napevov, baletov in poskočnic.

85. Nikolaj Urban Boset³⁾

je živel v 17. stoletju v Celju, kjer je imel zvonarnico. Za celjske cerkve je ulil sledeče zvonove:

Za cerkev svetega duha srednje velikosti zvon z napisom: »Nikolaus Boset zu Cilli goss mich anno 1658.«

Za cerkev sv. Jožefa mali zvon z napisom: »Nicolaus Urbanus Boset me fudit anno 1682.« Za tisto cerkev je ulil tudi veliki in srednji zvon; veliki zvon z napisom: »In Namen Gotes bin ich geflossen, Ni-

¹⁾ Wastler. Steirisches Künstlerlexicon.

²⁾ Gerber. Lexicon der Tonkünstler.

³⁾ Slovník umjetnikah jugoslavenskih od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. U Zagrebu 1858.

colaus Boset und Conrad Schneider zu Cilli die haben mich alhier gegosen in Jar anno 1696.« Srednji zvon ima napis: »Durch das Feuer bin ich geflosen Nicolaus Boset und Conrad Schneider in Cilli haben mich gegosen in Jar anno 1697«.

Leta 1690. se je s kanonikom Ivanom Linkom pismeno pogodil, da ulije zvon za cerkev svetega Petra v Bistrici, ter je prejel za ta zvon predplačila 200 goldinarjev.

86. Anton Jerič (Geric), ¹⁾

slikar, je živel konec 15. stoletja v Ljubljani. Olepšal je ljubljansko mestno svetovalnico s krasnimi freskami. Predstavljale so: a) »Pravico« na stolu sedečo, poleg nje na desni boginjo treznosti in na levi boginjo modrosti; b) sod Salomonov; c) neko drugo sodbo; d) vero, upanje in ljubezen; e) Sibilo.

87. Janez Albertal, ²⁾

stavbinski mojster, porojen početkom 17. stoletja v Trebnjem. Prišedši okoli l. 1630. na Hrvaško, je postal meščan zagrebški in stavbar prvostolne cerkve zagrebške. Albertal je edini izmed stavbinskih mojstrov te veličastne cerkve, katerega ime je do sedaj znano.

88. Matija Brodnik, ³⁾

slikar, se je rodil na Kranjskem l. 1814., a umrl je v Zagrebu dne 31. marcija l. 1845. Slikal je večinoma za cerkve slike na presno in tudi z oljnatimi barvami. Živel je mnogo let v Karlovcu in Zagrebu. Najbolj znane so te-le njegove slike:

1.) Sveti Peter, prejemljroč ključe od Jezusa, in 2.) Marija karmeliška; obe sliki sta v bibrirski cerkvi.

3.) Poslednja večerja, po sliki Leonarda da Vinci, v Zagrebu.

4.) Vhod bana Hallerja.

5.) Oltarna slika v Remetah blizu Zagreba.

Ostavil je še mnogo slik, ki pa so v lasti zasebnikov.

89. Simon Povoden, ³⁾

porojen l. 1753. v Vrhovcah blizu Svečine na Spodnjem Štajerskem. Kaplanoval je pri Sv. Janezu blizu Arveža; tu je najbrže nanj vplival marljivi štajerski zgodovinar Winklern, da se je začel baviti s stariarstvom in zgodovinskim raziskovanjem. Pozneje je prišel v Ptuj,

¹⁾ Joannis Antonii Thalnitscher Topographica Descriptio urbis Labacensis. — Valvasor, Ehre des Herzogthums Krain, XI, p. 671.

²⁾ Kukuljević, Slovník umet. jugoslav.

³⁾ Macun, Književna zgodovina slovenskega Štajerja, V Gradcu 1883.

kjer se mu je na klasičnih rimskih tleh ponudila najlepša prilika za zgodovinske študije. Dasi je bil jako marljiv in vesten zgodovinar in arheolog, je vendar ostala zbog prevelike njegove skromnosti večina njegovih spisov v rokopisu, nenatisnjena.

Do samostalnega dela se ni uspel. Njegovi spisi so večinoma objavljeni v Hormayerjevem zborniku in v zborniku »Neues Archiv für Geschichte und Staatenkunde«. Štajersko zgodovinsko društvo je hranilo 29 Povodnovih rokopisnih zvezkov. Dve debeli rokopisni knjigi hrani ptujška proštija, namreč 1.) Hauptpfarrliches Geschichtenbuch (554 strani) in 2.) Bürgerliches Lesebuch, in welchem nebst der alten und neuen Geschichte der Römerstadt Pettau auch andere Geschichten und Denkwürdigkeiten von allen Jahrhunderten her bis auf das laufende Jahr 1818 enthalten und fasslich dargestellt werden (711 strani).

Umrli je v Ptuju proti koncu l. 1841.

90. J. Edvard Domanjko,¹⁾

porojen l. 1784. v radgonski župniji. Posvetil se je svečeništvu ter je l. 1816. prestopil kot posvetni duhovnik v borovski samostan. Umrli je l. 1850. v Borovi (Vorau).

Domanjko je bil jako učen bogoslovec in sloveč spisovatelj bogoslovnih knjig, katerih je napisal 8. Vsaka teh knjig je izšla v treh ali celo štirih natiskih. Najznamenitejša je knjiga, ki je bila na Dunaju pri oo. Mehitaristih tiskana z naslovom: »Die ganze christkatholische Lehre in Beispielen«. Te knjige je izšla l. 1865. 6. izdaja.

91. Luka Mislej²⁾

je živel v prvi polovici 18. veka v Ljubljani. Mislej je bil izvrsten kamenosek in kipar. V letih 1701—1703 je delal pri graditvi jezuviškega kolegija in jezuviške cerkve (cerkev svetega Jakoba), potem pri semenišču od l. 1708. pa do l. 1714. Za semenišče je izklesal veliki portal ter ona orjaka, ki držita kroglo sveta. Ko je dala l. 1721. vdova deželnega maršala grofa Herbarta Turjaškega pred samostanom očetov diskalcejatov (sedaj podrto deželno bolnico) leseno podobo svete trojice, ki jo je bil nje pokojni soprogo postavil l. 1693., nadomestiti s kamenitim spomenikom, tedaj je poverila to delo Misleju za 1000 goldinarjev in 200 mernikov žita.³⁾

¹⁾ Macun. Književna zgodovina slovenskega Štajerja. V Gradcu. 1883.

²⁾ Blätter aus Krain 1865, p. 47.

³⁾ Samostanski arhiv.

